

**«Ελεύθερο πρόγραμμα και
αλλαγή ροής του καθημερινού προγράμματος»**

*Εισηγήτρια: Αντωνία Τσορφόλια
10^{ος} Δημοτικός Παιδικός Σταθμός Βύρωνα*

Θα ήθελα να ξεκινήσω περιγράφοντας πρώτα τον τρόπο που δούλευα.

Κάθε μέρα, λοιπόν, μετά το πρωινό, τα παιδιά καθόντουσαν στον κύκλο και μετά από παιχνίδια εκτόνωσης ή δραματοποίησης, συζητάγαμε τι θα κάνουμε (δράση), επέλεγα την ομάδα και τα άλλα παιδιά παίζανε στις γωνίες (κουζινικά, ιατρείο, κουκλοθέατρο, βιβλιοθήκη, τουβλάκια, αυτοκινητάκια, ζωάκια, ζωγραφική, ψηφίδες, κομμωτήριο).

Ο στόχος μου στην έρευνα αυτή ήταν να αποδείξω ότι η καθημερινή διαπαιδαγώγηση μπορεί να γίνει με βάση τις ανάγκες των παιδιών. Έπρεπε, λοιπόν, να υπήρχε ένα φιλελεύθερο κλίμα.

Έτσι, συζήτησα με τα παιδιά και τους εξήγησα ότι πλέον θα παίζουνε όπου θέλουν και αν θέλει κάποιος θα κάνει μια δουλίτσα, δηλ. μπορεί πρώτα να παίξει και μετά να κάνει τη δουλίτσα του ή να την κάνει αύριο ή να μην την κάνει καθόλου.

Στην αρχή, τα περισσότερα θέλανε να παίζουνε με τα παιχνίδια. Σεβάστηκα την επιθυμία τους και όταν ήταν η ώρα του φαγητού τακτοποιούσαμε την τάξη μας και διαβάζαμε παραμύθι.

Μια μέρα, στον κύκλο υπήρχε ένα πακέτο πυλός στο πάτωμα. Το ερέθισμα ήδη είχε προκαλέσει την απορία τους. Τους πρότεινα να το κρατήσουν, να το παρατηρήσουν και να μου πουν τι μπορεί να είναι. Μπορούσαν και να το πετάξουν στο πάτωμα για να δούμε αν άνοιγε, τι είχε μέσα και ποιος το βρήκε.

Τους φάνηκε αστείο και άρχισαν, με την κάθε ιδέα, οι προβληματισμοί και οι συγκρίσεις.

- Είναι τυρί.
- Είναι βούτυρο.
- Είναι πυλός. Έχω στο σπίτι μου.
- Είναι χαρτομάντιλα.
- Όχι, είναι βαρύ. Τα χαρτομάντιλα είναι ελαφριά.

Το περιεχόμενο είχε κινήσει το ενδιαφέρον τους, η φαντασία τους δεν είχε περιορισμό, ενώ κάποια επαναλάμβαναν τις ίδιες απαντήσεις. Όταν άνοιξε το πακέτο κινητοποίησαν τις αισθήσεις τους.

- Μυρίζει άσχημα.
- Βρωμάει.
- Είναι πυλός / έχω πάρει.
- Είναι λίγο μαλακό.

Αφού βρήκαμε τι είναι, συζητήσαμε από τι φτιάχνεται, αν μοιάζει με την πλαστελίνη ή όχι και γιατί. Στη συνέχεια, ρώτησα ποιος ήθελε να παίξει με τον πυλό και ποιος στις γωνίες.

Οχτώ παιδιά ήρθαν στον πυλό και έπαιζαν χωρίς να κοιτάνε ή να επηρεάζονται από τα άλλα παιδιά. Τραγουδούσαμε ότι ο πυλός με το νερό γίνεται λάσπη, χωρίς νερό γίνεται πέτρα και με τα χεράκια μου γίνεται έργο τέχνης. Το έβρεχαν, το ζύμωναν, πήραν σφραγίδες.

- Κοίτα έγινε λάσπη.
- Το δικό μου είναι σκληρό.
- Βρεξ' το κι άλλο.

Η Μ. βγήκε από τη γωνία με τα κουζινικά και κοιτούσε την ομάδα που ζωγράφιζε. Είπε: «Θέλουμε και εμείς να παίζουμε». Σιγά - σιγά ήθελαν όλο και πιο πολλά παιδιά να παίξουν στον πυλό.

Η Δήμητρα, καθώς τραγουδούσα, μου είπε: «Είσαι παιδάκι. Όχι βέβαια» Ανεβαίνοντας για φαγητό, επειδή είχαμε αργήσει λίγο, η μαγείρισσα ρώτησε τι φτιάξαμε και ο Γ. Κ. είπε: «Έργο τέχνης». Φεύγοντας από τον παιδικό σταθμό, ενώ πριν δεν έλεγαν τι έκαναν, ο Αγγ. Τ. είπε: «Έκανα πυλό σήμερα. Έφτιαξα λουλουδάκι». Ο Γ. Αδ. είπε στον μπαμπά του: «Θα μου πάρεις πυλό;». Ο μπαμπάς αρνήθηκε και ο Γ. έφυγε κλαίγοντας.

Την άλλη μέρα, συζητώντας με τη μαμά του για την εξέλιξη του παιδιού, μου εμπιστεύτηκε ότι το παιδί φοράει ακόμα πάντα το βράδυ και ανησυχεί. Αποφασίσαμε να του ζητήσει να προσπαθήσει και να τον επιβραβεύσει, αγοράζοντάς του πυλό. Μετά από δυο μέρες ο Γ. μου είπε: «Τόνια, δεν λερώθηκα το βράδυ και η μαμά και ο μπαμπάς μου πήραν πυλό».

Ο στόχος για τη δημιουργικότητα και ο πειραματισμός με το νερό, τη φαντασία, καλλιεργήθηκαν όσο ήθελαν, με ευχάριστο κλίμα, με δική τους επιλογή και ο Γ. κατέκτησε τη νυχτερινή ενούρηση. Μήπως, τελικά, αυτή είναι η ομορφιά στο ταξίδι των γνώσεων;

5 Μαρτίου

Ο Γ. Ντ. θέλησε να παίξουμε κουκλοθέατρο. Αφού συμφώνησαν τα παιδιά, η Σ. πήρε έναν κροκόδειλο, η Λ. ένα κοριτσάκι και ο Αγγ. ένα ψαράκι. Το συγκεκριμένο παιδί, μου έκανε εντύπωση που για πρώτη φορά εκδήλωσε τόσο πάθος για να παίξει στη δράση αυτή.

Μαγείρεψαν μακαρονάδα και φόρεσαν σε όλα τα παιδιά παπούτσια για να πάνε βόλτα.

Η ομάδα ακολούθησε, δραματοποιώντας ότι έλεγαν οι κούκλες σε χαρούμενη ατμόσφαιρα, και εγώ παρατηρούσα χωρίς να χρειάζεται να επεμβαίνω, γιατί οι κούκλες είχαν αυτό το ρόλο. Επέβαλαν όρια και τα παιδιά τους άκουγαν καταπληκτικά.

Αναρωτήθηκα, λοιπόν, ποια δραστηριότητα δική μου, αν τους επέβαλα – πρότεινα, θα είχε βοηθήσει τόσο πολύ, αβίαστα, στο λεξιλόγιό τους, στην κοινωνικοποίησή τους, στα όριά τους, στην ομαδική προσπάθεια, στη φαντασία τους, στο λόγο τους, όσο αυτή που ελεύθερα επέλεξαν.

Κάποια στιγμή η Ν. μου είπε:

- Τόνια, ο παππούς μου πήρε πυλό καφέ. Είναι εκεί που είναι τα χαρτόνια στο jumbo.

Ένα άλλο μου είπε:

- Τόνια, θα κάνουμε αυτό που είπες εχτές; Πυλό; Θα φτιάξουμε "έργα τέχνης";

Ακολούθησα την ιδέα τους.

Ένα πρωί μου έφεραν ένα βιβλίο, «Μάτα η γουρλομάτα», μου ζήτησαν να το διαβάσω και έτσι άρχισα και όλα άκουγαν την ιστορία. Τη Μάτα κάποιος την είχε εγκαταλείψει και ο κύριος Στέλιος την βρήκε και την πήρε σπίτι του. Στάθηκα στη λέξη "εγκατάλειψη". Τους ρώτησα τι να σημαίνει και η Δ. μου είπε: «Είναι σαν εμένα, που με άφησε ο μπαμπάς μου και είναι στον ουρανό». Συγκινήθηκα. Σταμάτησα, την πήρα κοντά μου και της λέω: «Αγάπη μου, και εμένα ο μπαμπάς μου μάς είχε αφήσει, "εγκαταλείπει", αλλά ήταν κάπου μακριά». (Γνωρίζοντας την άρνηση του πατέρα για την αποδοχή του παιδιού, η μητέρα είχε σκεφτεί να πει στο παιδί ότι είναι στον ουρανό.)

Το παραμύθι τελείωσε και έπαιξαν όπου ήθελαν, αφού πρώτα είπαν τι τους άρεσε στην ιστορία.

Την άλλη μέρα η Δ. μου είπε: «Τόνια, ο μπαμπάς μου δεν είναι στον ουρανό. Είναι κάπου μακριά». Της απάντησα: «Τότε θα καλέσουμε όλους τους μπαμπάδες να κάνουμε πάρτυ».

Στη συνέχεια, υπήρχε ιδιαίτερη προσέγγιση στη μαμά για να δούμε τι λύσεις μπορούμε να βρούμε για να επικοινωνήσει ο πατέρας με το παιδί. Η μαμά αρνήθηκε, ακόμα και στη συνάντησή της με την κοινωνική σύμβουλο. Όσο για το παιδί, από τότε μου έλεγε: «Τόνια, είσαι το ουράνιο τόξο», «Πού πονάς; Γιατί δεν με φώναξεις να σου κάνω καλά τα ματάκια σου;», «Θέλω να κάτσω δίπλα σου».

Φτιάξαμε τη μάσκα της Μάτας και ήθελαν να την πάρουν σπίτι για να πουν την ιστορία. Με ερέθισμα τη Μάτα τη γουρλομάτα, άρχισαν όλο και πιο πολλά παιδιά να φέρνουν βιβλία από το σπίτι τους. Άρχισαν να συσσωρεύονται και να μην προλαβαίνουμε να τα διαβάσουμε. Έτσι, χωριζόμασταν σε ομάδες και επέλεγε το κάθε παιδί.

Όσο περνάει ο καιρός, τα παιδιά συνεχίζουν να φέρνουν βιβλία και έτσι η τάξη μας δανείζεται από τη βιβλιοθήκη του σπιτιού των παιδιών, ενώ μέχρι τότε γινόταν το αντίθετο. Ποια οργανωμένη δραστηριότητα θα καλλιεργούσε το λόγο, την κοινωνικοποίηση, τις γνώσεις, την προγραφή, την παρατηρητικότητα, την προανάγνωση, τους λεπτούς χειρισμούς, τη χαρά;

10 Μαρτίου

Έβαλα στο πάτωμα σφραγίδες και τους ζήτησα να διαλέξει ο καθένας όποια θέλει και να μου πει τι είναι άνοιξη. Τη σφραγίδα αυτή θα την έβαζαν σε έναν κύκλο.

- Την άνοιξη έχει λουλούδια.
- Έχει μύγες.
- Έχει πεταλούδες.
- Την άνοιξη έχει αεροπλάνα στον ουρανό, γιατί το χειμώνα έχει πολλά σύννεφα και δεν φαίνονται. Έχει χιόνι.

Τους άφησα να μιλάνε χωρίς κριτική ή απόρριψη. Άλλωστε, θα ήμουν παράλογη, γιατί πραγματικά ποιος βλέπει το χειμώνα αεροπλάνα με κακοκαιρία.

- Έχει ήλιο, αυτοκίνητα γιατί πάνε βόλτα στη θάλασσα τα παιδιά και οι μεγάλοι.

Το "θέμα" έγινε με τη δική τους έκφραση και το δικό τους συνειρμό, μέσα από μια ερώτηση. Η δική τους σκέψη – λόγος επισκίασε και την πιο ολοκληρωμένη διδασκαλία παιδαγωγού. Τελικά, τα παιδιά όταν αφεθούν ελεύθερα, χωρίς δασκαλοκεντρικά όρια, γίνονται οι καλύτεροι παιδαγωγοί.

Μετά ένα ζήτησε να παίξει στο πάρκο και όλοι ήθελαν το ίδιο. Το ενδιαφέρον τους για αυτή τη δράση είχε κορεστεί.

10 Απριλίου

Αφού πλένονταν από μονά τους, μου λέγανε που ήθελαν να παίξουν, καθόντουσαν στον κύκλο και περίμεναν τους άλλους.

- Εγώ θέλω να ζωγραφίσω.
- Εγώ λέω να πάω στο ιατρείο.
- Εγώ θέλω αυτοκινητάκια.

Όταν τους ενθάρρυνα, κολλώντας τα χεριά όπως οι μπασκετμπολίστες, μου έλεγαν:

- Θέλω ζωάκια. Σ' αγαπώ.
- Θέλω κουζινικά. Σ' αγαπώ.

Τους έδειξα μια φωτοτυπία. Ένα σαλιγκάρι και τους ρώτησα τι ζώο είναι αυτό. Ο προφορικός λόγος άρχισε να ρέει.

- Εγώ έχω δει σκουλήκι.
- Εγώ έχω δει σαύρα.

Και συζητούσαν σε τι διαφέρουν μεταξύ τους.

- Να σου πω για την καμηλοπάρδαλη;
- Εγώ να σου πω για τον ελέφαντα, ποια είναι η διαφορά;
- Το σαλιγκάρι έχει μικρό στόμα, η οχιά έχει μεγάλη γλώσσα.

Άκουγα έναν – έναν τηρώντας τον κανόνα μας, να μη μιλάνε όλοι μαζί.

Παίξαμε με το σώμα μας πώς προχωράει το σαλιγκάρι. Τους έδειξα μετά τη φωτοτυπία με την προγραφική άσκηση. Ήταν η πρώτη τους. Τους εξήγησα ότι τώρα θα γράψουμε πώς προχωράει το σαλιγκάρι. Πρώτα με το δακτυλάκι τους ένωσαν τις γραμμούλες. Χειροκροτούσαμε τα παιδάκια που προσπάθησαν δύο – δύο (ομαδούλα).

Τους εξήγησα ότι μικρή και εγώ δεν έκανα τέλεια τη δουλίτσα μου, αλλά πάντα προσπαθούσα. Γιατί ήθελα να τους ενθαρρύνω, γιατί στη ζωή πρέπει να επαινούμε την προσπάθεια και όχι το αποτέλεσμα. Έτσι ενισχύουμε την αυτοπεποίθηση, έτσι θεωρούμε ότι τίποτα δεν είναι ακατόρθωτο.

Ενισχύοντας ακόμα και το λάθος, βοηθάμε το παιδί να τολμάει και να στηρίζεται στις ικανότητές του.

Παρατήρησαν τα γράμματα, τις γραμμούλες και παρεούλες έρχονταν να γράψουν και να ζωγραφίσουν.

Με τον καιρό, η ελεύθερη βούληση έχει ξεθαρρέψει. Επιλεγούν παιχνίδια ή δουλίτσα ή το φίλο τους για να κάνουν δουλίτσα, φέρνουν παιχνίδια, τα ανταλλάσσουν, λένε και κάνουν ό,τι επιθυμούν.

Ξαφνικά ο χρόνος είναι λίγος για το πρόγραμμα. Οι επιθυμίες – δράσεις δεν χωράνε στο χρόνο. Τελικά μήπως αυτό είναι αγωγή; Να ρέουν οι στόχοι και οι δράσεις;

Πλησίαζε Πάσχα. Ένα μεσημέρι φτιάξανε από πλαστελίνη αυγά, τα βάλανε σε μια μεγάλη φωλιά και τους ζήτησα, σε μικρά χαρτονάκια, να γράψουν μόνοι τους «Καλό Πάσχα».

«Γράψτε ό,τι θέλετε, όπως θέλετε ‘Καλό Πάσχα’».

«Τόσα χρόνια φοβόμουν και τώρα τα καταφέρνω» και «Διαβάστε τα γράμματα».

Ανταλλάσανε ιδέες, βοηθάγανε ποιο άλλο γράμμα ξέρουν, έβαζαν κανόνες. Μ.: «Πρέπει να περιμένεις τους άλλους». Τα ίδια τα παιδιά ήταν παιδαγωγοί.

Τελικά, κυρίες και κύριοι, εγώ αποφάσισα η φωνή των παιδιών να γίνει το καθημερινό μου πρόγραμμα δράσεων. Γιατί μόνο αν εμείς ενστερνιστούμε μεθόδους ελευθέρας βούλησης, τα παιδιά θα διαπαιδαγωγούνται.

Εμείς, όμως, τι κάνουμε; Τα καθοδηγούμε, τα βοηθάμε, τα προσέχουμε, τα φυλάμε, τα σεβόμαστε, αδιαφορούμε, τα αγαπάμε, τα στηρίζουμε; Ο καθένας απαντάει μονός του.

Ένα είναι σίγουρο: «ο ποιητής κάνει το ποίημα», οι λειτουργοί που θέλουν να κάνουν ανθρώπους αυτόνομους, ανεξάρτητους, που θα χαίρονται όταν τα παιδιά θα μαθαίνουν χωρίς το φόβο της αποδοκιμασίας, γιατί η προσπάθεια, το ταξίδι αξίζει πιο πολύ απ’ ό,τι ο προορισμός, δηλαδή η επιτυχία. Έτσι οι χώροι μας δεν θα είναι πια παιδικοί σταθμοί, αλλά ψυχοπαιδαγωγικοί χώροι με ελευθερία δράσεων και στήριξη παιδιών και γονέων.

«Κανείς δεν είναι τέλειος, ας γίνουμε καλύτεροι».

Σας διαβάζω τι είπαν οι φοιτήτριες της Σχολής Βρεφονηπιοκομίας, καθώς και η συνάδελφος του τμήματος που εμπλέχτηκαν στον τρόπο αυτόν αγωγής.

«Ένωσα ότι προσφέρω πιο πολλές επιλογές. Βρίσκω χρόνο να δουλέψω πιο ευχάριστα, δημιουργικά και εξατομικευμένα με τα παιδιά, να συζητήσω μαζί τους, να τα προσεγγίσω και να ακούσω καλύτερα».

«Τα παιδιά νιώθουν πιο δημιουργικά, μπορούν να επιλέξουν, είναι πιο σαφή και αφοσιωμένα σ' αυτό που κάνουν. Εκφράζονται, λένε τις σκέψεις τους από την επαφή με τα ερεθίσματα – υλικά, μαθαίνουν, ανακαλύπτουν, πειραματίζονται. Προκύπτουν δράσεις από τα ίδια, κοινωνικοποιούνται και συνεργάζονται, παρατηρούν και εξασκούνται (γνωστικές λειτουργίες – κινητικές λειτουργίες) και φαίνονται να το διασκεδάζουν και να τους αρέσει».

«Στο πρώτο βγάλανε πουλιά, νυχτερίδες κ.τ.λ. Μετά, κάποια παιδιά σκίζανε μικρά, μεγάλα κομμάτια και συγκρίνανε. Μετά, φυσάγανε και παρατηρούσανε την πορεία της εφημερίδας. Στη συνέχεια, τα κάνανε λεφτά στο μανάβικο. Στο τέλος, μαζέψανε, παρ' ό,τι είχε γεμίσει ο τόπος σκισμένα χαρτιά και ήταν κουρασμένα. Όσο για μένα, έμαθα πολλά παρατηρώντας τα παιδιά. Ένωσα πολύ όμορφα που τα έβλεπα να δρουν ελεύθερα και να είναι χαρούμενα τα πρόσωπά τους».

«Ενθουσιάστηκα από το πώς χειρίζονται τα παιδιά το άχρηστο υλικό. Έκοψαν την εφημερίδα και μετά σκεφτήκαν με τα σκισμένα κομμάτια να φτιάξουν κολλάζ. Φιογκάκια – πεταλούδες, ενώνοντάς τα, στρίβοντάς τα, συγκρίνανε τη μεγάλη πεταλούδα με το μεγάλο φιόγκο, γέλαγαν, διασκεδάζαν».

Ας χτίσουμε το μέλλον τους με ελεύθερη αγωγή.